

De atlas

Als ik al mijn boeken een voor een zou moeten afstaan, dan zou het allerlaatste boek dat ik weggaf, een atlas zijn. Van al mijn atlassen, zou ik de Grote Bosatlas het langste bewaren. Thuis hadden wij vroeger niet een boek, zelfs geen bijbel. Een oom van mijn vader, wiens vrouw al vroeg overleden was, woonde op de boerderij naast de onze, in bij een neef van mijn vader. Driekoom

- Henk Donkers

13 oktober 1990

tte hij. Hij was achter in de zeventig en stonk altijd naar pruimtabak. Driekoom had een boek, een Kleine Bosatlas. Als klein jongetje heb ik vele uren bij hem op schoot en later aan tafel gezeten, alsmear bladerend in die atlas, terwijl hij vertelde over verre landen. Toen ik in de vijfde van de lagere school zat, stierf hij aan griep en moest ik het zonder Bosatlas doen, want in zijn testament had hij niet aan mij gedacht. Om dat gemis goed te maken is mijn moeder, die op de lagere school de wandkaarten uit haar hoofd geleerd had (de rijtjes Groningen, Grijskerk... en Duinkerken, Calais, Boulogne... ..kan ze ruim een halve eeuw later nog feilloos opdreunen), in Sinterklaastijd nog eens naar een naburige provincieplaats gereisd, waar een boekhandel was. Maar ze kwam terug zonder Bosatlas, ze was zich rotgeschrokken van de prijs. Ik heb er op moeten wachten tot ik naar de middelbare school ging, waar ik van de paters een eigen, gesubsidieerd exemplaar kreeg (43-e druk uit 1964).

Later in mijn studie geografie kwam ik in aanraking met vele andere atlassen en ben ik erachter gekomen dat de Bosatlas mij niet alleen uit nostalgie zo dierbaar is. Hij is gewoon erg goed. Meester Bos gaf in 1877 zijn eerste atlas deze uitspraak van Alexander von Humboldt als adagium: 'Nur leer scheinende Karten pragen sich dem Gedachtnisse ein'. Kaarten moesten zich vastzetten in iemands geheugen en dat doen ze alleen als ze niet overladen zijn met informatie.

De kunst van het kaarten maken is de kunst van het weglaten. Die kunst beheersen de makers van de Bosatlas tot op de dag van vandaag als geen ander. Een kaart uit de Bosatlas laat je in een oogopslag de structuur van een gebied zien, hij geeft overzicht en inzicht in de wereld. Hij koppelt eenvoud aan informatierijkdom, iets waarin vergelijkbare atlassen als de Meulenhoff Schoolatlas (die in de concurrentieslag allang het onderspit gedolven heeft) of de Duitse Diercke Weltatlas niet slagen. Een betere wegwijzer in de wereld van vandaag is er niet, want behalve overzichtskaarten bevat de Bosatlas zo'n 700 thematische kaarten over actuele onderwerpen. Het beste bewijs daarvoor vind ik mijn oudste zoontje. Als peuter van drie raakte hij - net als ik vroeger - gefascineerd door de Bosatlas; voor het slapen gaan wilde hij daaruit voorgelezen worden. Als vierjarige kreeg hij een eigen exemplaar, een stevig ingebonden oudere druk van de school waar mijn vrouw les geeft. Tientallen keren is hij met die atlas onder zijn arm naar de kleuterschool gegaan. Door de Bosatlas heeft hij een aardige voorstelling van de wereld gekregen, een goede mental map die hij alsmear aan het bijschaven is.

Behalve de Bosatlas zijn er natuurlijk nog een heleboel andere goede atlassen, maar dat zijn gespecialiseerde. Je hebt er die zich vooral toeleggen op het weergeven van topografische feiten

zoals kusten, relief, rivieren, landen, spoorlijnen, wegen en vooral plaatsen. Als je moet weten waar een plaats ligt, moet je zo'n opzoekatlas raadplegen. Onmiskenbaar de beste in dit opzicht is de Grote Times Wereldatlas (f. 299,00; momenteel in herdruk), een prachtatlas met een register van maar liefst 210.000 namen. Heel goed zijn ook de 'kleine' Times Wereldatlas (f. 149,00) en de Grote Wereldatlas (f. 149,00; uitverkocht, niet in herdruk), die allebei zo'n 100.000 namen bevatten. De Grote Bosatlas (f. 74,90) scoort in dit opzicht erg laag met maar 19.000 namen. (Die lage score geldt niet voor de weergave van plaatsnamen in Nederland en alle belangrijke plaatsen in het buitenland staan er ook in.)

Naast algemene atlassen en opzoekatlassen zijn wij in Nederland verwend met een atlassoort die men in het buitenland niet kent, de topografische atlassen. In 1987 is Wolters-Noordhoff Atlasproducties begonnen met de Grote Topografische Atlas van Nederland in vier delen (prijs per deel f. 66,00; vier delen samen fl.218,50). Heel Nederland is daarin afgebeeld op een schaal van 1 op 50.000. Alsof dat nog niet genoeg was, is de uitgeverij in 1988 begonnen met een serie Grote Provincie Atlassen (schaal 1: 25.000; prijs per stuk: fl.90,00). Elke provincie (op Zuid-Holland, Gelderland, Overijssel en Flevoland na) is daarin verkleind tot zo'n zes vierkante meter kaart. Juweeltjes van atlassen, waarin elk weggetje, slootje, schuurtje, perceeltje staat (behalve in de centra van de grote steden). Je ziet precies hoe je eigen omgeving eruit ziet. En dan blijkt telkens weer dat je eigen voorstelling van de wereld, je eigen mental map (dat weggetje binnendoor of de omvang van die wijk) toch iets anders was dan de werkelijkheid.

Weer heel anders is de Atlas van Nederland van de Stichting Wetenschappelijke Atlas van Nederland en de Staatsuitgeverij. Die bevat zo'n duizend thematische kaarten, die verdeeld zijn over twintig delen met elk een eigen thema en uitvoerig worden toegelicht. Hij geeft een compleet beeld van Nederland. Dit jaar verscheen het laatste deel. De complete set kost fl.590,00, losse delen fl.29,50. Net als de topografische atlassen van Nederland loopt deze atlas als een trein. Er zijn al 12.000 exemplaren verkocht. Van een vergelijkbare atlas gingen in West-Duitsland maar 900 exemplaren over de toonbank. Zo atlassegek is Nederland.